

Εικονομαχία

Δυναστεία Ισαύρων

Δυναστεία του Αμορίου

(αρχές 8ου-μέσα 9ου αι.)

Εικονομάχοι καλύπτουν την εικόνα του Χριστού με ασβέστη. Ψαλτήρι Cludon, (περί το 830).
 Ιστορικό Μουσείο Μόσχας

Α' Ορισμός

Εικονομαχία:

Θρησκευτική διαμάχη με πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις. Το βασικό ερώτημα:

• Είναι σωστό οι χριστιανοί να προσκυνούν τις εικόνες ή όχι;

Ιερέας και στρατιώτες γονατίζουν και προσκυνούν μια λειψανοθήκη

Μικρογραφία, 12ος αι., Εθνική Βιβλιοθήκη Μαδρίτης. Ισπανία

Β' Πρωτεργάτες

- Λέων Γ' (717-741)
- Κωνσταντίνος Ε' (741-775)
(Ίσαυροι)

Λέων Γ' και Κωνσταντίνος Ε' σε νόμισμα της εποχής (solidus)

Γ' Η Θεολογική πλευρά του προβλήματος

Το πρόβλημα της λατρείας των εικόνων είναι καινούριο;

Δυτική
αντίληψη
(Λατίνοι και βαλκάνιοι)

Η απεικόνιση του Θεού
βοηθάει τον πιστό στην
επικοινωνία του με το
Θεό

Ανατολική αντίληψη

Ο πιστός « πρέπει να
αποστρέφεται κάθε
λατρεία που προσφέρεται
σ' οτιδήποτε άλλο εκτός
απ' το πνευματικό».

Ούτε οι ιουδαίοι
ούτε οι μουσουλμάνοι
είχαν εικόνες.

Λατρεία εικόνων =
εκδήλωση ειδωλολατρική.

Δ' Η πολιτική και κοινωνική πλευρά της σύγκρουσης

1. Επίδραση ανεικονικών αντιλήψεων ιουδαϊκής + ισλαμικής θρησκείας:
Διάδοση αυτών των αντιλήψεων στους αγρότες Μ. Ασίας των ανατολικών Επαρχιών που συνόρευαν με το Αραβικό Χαλιφάτο. Σε αυτούς έπεφτε το βάρος της υπεράσπισης των συνόρων. Το κράτος θέλησε να δείξει ότι το αναγνωρίζει.
2. Υπήρχαν δεισιδαιμονίες, θρησκοληψία, αμάθεια που είχαν ως αποτέλεσμα υπερβολές γύρω από την λατρεία των εικόνων
3. Επιθυμία των αυτοκρατόρων να περιορίσουν την επιρροή των μοναχών
Εκκλησιαστική + μοναστική περιουσία = αφορολόγητη
Αύξηση αριθμού μονών : νέοι = μοναχοί
 - Μείωση γεννήσεων
 - Μείωση στρατιωτικού δυναμικού
 - Μείωση εργατικών χειρών

Τεράστια η αύξηση του αριθμού των μοναστηριών που ιδρύονται με το πρόσχημα της εύρεσης ιερών λειψάνων και θαυματουργών εικόνων (υπάρχει ένα είδος μαζικής παραγωγής τους καθώς αποφέρουν τεράστια πλούτη στις μονές)

Α' Φάση (726-787)

Αφορμή

726: Απομάκρυνση εικόνας Χριστού από Χαλκή Πύλη (Λέων Γ')

730: 1ο αυτοκρατορικό διάταγμα ενάντια στη λατρεία εικόνων

Ρήξη αυτοκράτορα με τον Οικουμενικό Πατριάρχη

Εικονόφιλοι
Εικονολάτρες
Εικονόδουλοι
Υπέρμαχοι της
λατρείας των εικόνων →
εξορίες, φυλακίσεις,
δημεύσεις περιουσιών

Εικονομάχοι
Εικονοκλάστες
Πολέμιοι των εικόνων.
Μετά την ήττα τους,
τα έργα τους (γραφτά,
εκκλ.τέχνη) καταστράφηκαν από
τους υποστηρικτές των
εικόνων

Ο Θεοφάνης για τον Λέοντα Γ'

- «...ο Λέων « ο δυσσεβής» συγκρότησε «σιλέντιο» (= αυτοκρατορικό συμβούλιο) κατά των αγίων και σεβαστών εικόνων. Κάλεσε και τον αγιότατο Πατριάρχη Γερμανό, επειδή νόμιζε πως θα τον πείσει να υπογράψει κατά των αγίων εικόνων. Ο γενναίος όμως δούλος του Χριστού χωρίς να πειστεί καθόλου στην άθλια κακοδοξία του (του Λέοντα) ακολουθώντας το δρόμο το σωστό της αλήθειας παραιτήθηκε από το αρχιερατικό του αξίωμα. Αφού παρέδωσε το ωμοφόριό του είπε, μετά από πολλά διδακτικά λόγια: «Αν εγώ είμαι Ιωνάς, ρίξτε με στη θάλασσα. Όμως, βασιλιά, είναι αδύνατο σε μένα να φέρω αλλαγές στην πίστη χωρίς οικουμενική σύνοδο».

- Θεοφάνης(760-818), Χρονογραφία

1. Ποιες πληροφορίες για τις σχέσεις αυτοκράτορα και πατριάρχη αντλούμε από το απόσπασμα αυτό;

2. Να σχολιάσετε τα λόγια του πατριάρχη, όπως μας τα παραθέτει ο Θεοφάνης.

2. Διαφάνεται η άποψη του Θεοφάνη του Ομολογητή (760-817) για το θέμα της λατρείας των εικόνων; Αν ναι, ποια είναι αυτή;

Ιωάννης ο Δαμασκηνός

Εφόσον προσκυνώ και σέβομαι το σταυρό και τη λόγχη, τον κάλαμο και τον σπόγγο με το οποίο οι θεοκτόνοι Ιουδαίοι προσέβαλαν και σκότωσαν τον Κύριό μου, γιατί όλα αυτά στάθηκαν όργανα του έργου της σωτηρίας των ανθρώπων, πώς να μην προσκυνώ την εικόνα του σταυρού που κατασκευάζεται από οποιοδήποτε υλικό, πώς να μην προσκυνήσω την εικόνα του Χριστού που κατέστησε σωτήριο τον σταυρό; Ότι δεν προσκυνώ την ύλη είναι φανερό, διότι αν καταστραφεί το εκτύπωμα ενός σταυρού που είναι κατασκευασμένος από ξύλο, παραδίδω το ξύλο στη φωτιά. Το ίδιο συμβαίνει και με το ξύλο των εικονισμάτων, όταν αυτά καταστραφούν.

Ιωάννης Δαμασκηνός, Περὶ εικόνων, Λόγος δεύτερος, κεφ.19, Migne, Patrologia Graeca, t.94, στήλη 1305

Με ποια επιχειρήματα υποστηρίζει ο Ιωάννης Δαμασκηνός την προσκύνηση των εικόνων;

Επιχειρήματα των εικονομάχων

Οι εικόνες αναπληρώνουν τα εἰδωλα και ἄρα αυτοί που τις προσκυνοῦν εἶναι εἰδωλολάτρες [...]. Ὅμως δὲν πρέπει να προσκυνούμε κατασκευάσματα των ἀνθρώπων χειρῶν και κάθε εἶδους ομοίωμα [...]. Πληροφόρησέ με πῶς μας κληροδότησε αὐτή τὴν παράδοση, ὀφθαδὴ να σεβόμαστε και να προσκυνούμε κατασκευάσματα χειρῶν, ἐνῶ ο Θεός απαγορεύει τὴν προσκύνηση, και ἐγὼ θα συμφωνήσω ὅτι αὐτό εἶναι νόμος του Θεοῦ.

Ἀπὸ ἐπιστολή του Λέοντος Γ' στον πάπα Γρηγόριο Β',
Travaux et mémoires 3 (1968) 279.

Ποια ἦταν τα βασικά επιχειρήματα των εικονομάχων, σύμφωνα με τὴν ἐπιστολή που ἔστειλε ο Λέοντας Γ στον Πάπα;

Α΄ Φάση (726-787)

Κορύφωση της διαμάχης

- Κωνσταντίνος Ε΄
 - Εκφοβισμός μοναχών
 - Καταστροφή μοναστηριών
 - Κοπρώνυμος ονομάστηκε από τον Θεοφάνη

Τερματισμός της Α΄ Φάσης 787:

Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδος
(Νίκαια) Με πρωτοβουλία της
Ειρήνης της Αθηναίας
(797-802)

- Αποκατάσταση των εικόνων
- Στις εικόνες απονέμεται τιμητική προσκύνηση

Ο Ήλιος πάνω στο άρμα του. Γύρω του οι μήνες και τα στοιχεία του ζωδιακού κύκλου. Βατικανό . Gr. 1291, Εποχή της βασιλείας του Κωνσταντίνου Ε΄

Στην εικόνα διωγμοί μοναχών. Λεπτομέρεια από το Χρονικό του
Ιωάννη Σκυλίτση, τέλη 12ου-αρχές 13ου αιώνα.
Madrid, Biblioteca Nacional, fol. 28vb.

Ζ' Οικουμενική σύνοδος
17ος αι. Μοναστήρι
Novodevichn, Μόσχα

«Όπως είδαν οι Προφήτες, όπως δίδαξαν οι Απόστολοι, όπως παρέλαβε η Εκκλησία, όπως δογμάτισαν οι διδάσκαλοι, όπως έλαμψε η αλήθεια... έτσι φρονούμε, έτσι λαλούμε, έτσι κηρύσσουμε ότι ο Χριστός είναι ο αληθινός Θεός μας.

Τιμάμε δε τους Αγίους του με λόγια, με συγγράμματα, με τη Θυσία της Θείας Ευχαριστίας στους ναούς, με τα κονιάματα.

Και το μεν Χριστό προσκυνούμε ως Θεό και Δεσπότη, τους δε Αγίους του τιμούμε και απονέμουμε σχετική προσκύνηση».

(Κείμενο της Ζ Οικουμενικής Συνόδου για την Ορθοδοξία).

Ειρήνη η Αθηναία. Βασιλική
του Αγίου Μάρκου. Βενετία

Υπήρξε αυτοκράτειρα,
επίτροπος του ανήλικου γιου
της Κωνσταντίνου ΣΤ'. Εκτός
από το ρόλο της στην
Εικονομαχία, έμεινε γνωστή
για τη βιαιότητα με την οποία
κατάφερε να παραμένει στην
εξουσία.

Νόμισμα με τη μορφή της Ειρήνης της
Αθηναίας

Κέρμα με τη μορφή
του Λέοντα Ε΄

Β΄ Φάση (815-843)

μικρότερη διάρκεια, λιγότερη ένταση

- **Λέων Ε΄ ο Αρμένιος (813-820)**

(Δυναστεία του Αμορίου)

815: Σύνοδος στο παλάτι των Βλαχερνών:
Επαναφορά του θέματος της λατρείας ή μη των
εικόνων

Ήττες Βυζαντινών → αιτία η εικονολατρία

- **Θεόφιλος (829-842)**

- Οξύτητες και διωγμοί.
- Κλείσιμο μοναστηριών

Αυτοκράτορας Θεόφιλος
Χρονικό Ιω. Σκυλίτζη

Στην εικόνα η Σύνοδος του 815.
Μικρογραφία Ψαλτηρίου, 9ος αιώνας. Άγιον
Όρος, Μονή Παντοκράτορος, κωδ. 61, φ. 16α.

Απόψεις Λέοντος Ε' για την εικονολατρία

Γιατί οι Χριστιανοί παθαίνουν ήττες από τους εθνικούς
Επειδή λατρεύονται οι εικόνες [...]. Γι' αυτό σκοπεύω να τις
καταστρέψω. [...] Οι αυτοκράτορες που δέχτηκαν και λά-
τρεψαν τις εικόνες πέθαναν στην εξορία ή στη μάχη. Αυτοί
όμως που δεν τις λάτρεψαν πέθαναν στο κρεβάτι τους και
τάφηκαν με τιμές στους αυτοκρατορικούς τάφους κοντά
στο ναό των Αγ. Αποστόλων. Εγώ επιθυμώ να μιμηθώ τη
δεύτερη κατηγορία και να τις καταστρέψω, για να μακρο-
μερεύσω και εγώ και ο γιος μου και η δυναστεία μας να βα-
σιλεύσει ως την 4η και 5η γενιά.

*Scriptor incertus de Leone Bardae filio,
έκδ. I. Bekker, Bonn 1842, 349.*

Πού απέδιδε ο Λέων Ε' τις ήττες των Βυζαντινών στα πεδία των
μαχών και με ποια επιχειρήματα;

Η οριστική αναστήλωση των εικόνων

843: Θεοδώρα, σύζυγος Θεόφιλου, επίτροπος γιου της Μιχαήλ Γ' (842-867), συγκαλεί

τη

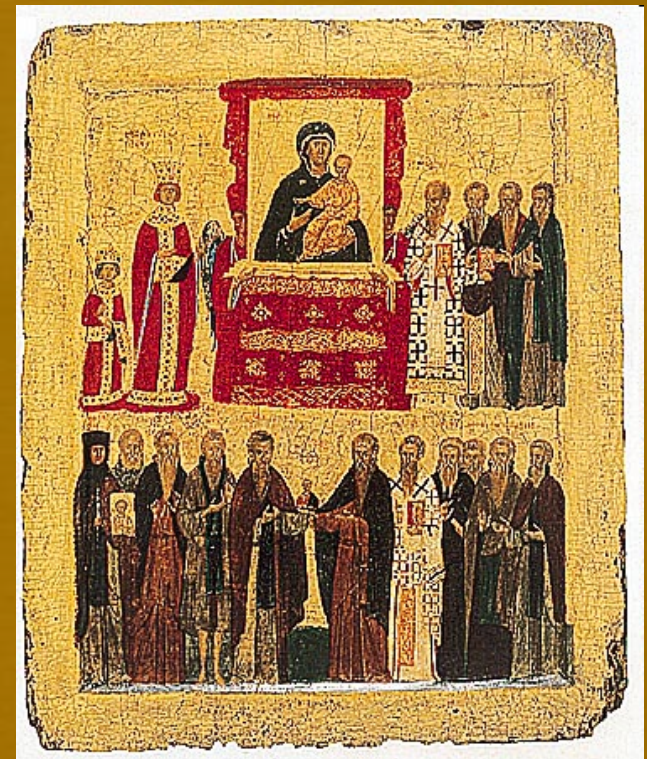
Σύνοδο στην

Κωνσταντινούπολη :Επικύρωση αποφάσεων της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου

Η αναστήλωση των εικόνων γιορτάζεται από την Ορθόδοξη Εκκλησία την πρώτη Κυριακή των Νηστειών ως η «Κυριακή της Ορθοδοξίας».

Η αυτοκράτειρα Θεοδώρα έμεινε γνωστή ως η «Βασιλίσ η ποιήσασα την Ορθοδοξίαν», γιατί με την πολιτική της πέτυχε την αναστήλωση των εικόνων (Μηνολόγιο του Βασιλείου Β', γύρω στο 985)

Και οι πέντε εικόνες υμνοῦν
την ἀναστήλωση των εἰκόνων.
Ἀνήκουν σε διαφορετικές
περιόδους. Παρατηρήστε τις
προσεκτικά.

Ποια τα κοινά τους στοιχεία
και ποιες οι διαφορές;
Παρατηρήστε τα πρόσωπα που
εικονίζονται, τον τρόπο που
αποδίδονται, τη θέση τους στο
χώρο. Ποια είναι η ταυτότητά
τους; Δικαιολογήστε την
ἀπάντησή σας.

Η σημασία της ήττας των εικονοκλαστών

- Τερματισμός της Θρησκευτικής διαμάχης
- Νίκη των αντιλήψεων των κατοίκων των ευρωπαϊκών εδαφών της αυτοκρατορίας (επιτρέπεται η απεικόνιση)
- Ένταση της διάστασης απόψεων ανάμεσα στους κατοίκους των ανατολικών και των ευρωπαϊκών επαρχιών της αυτοκρατορίας
- Αποκατάσταση σχέσεων Εκκλησίας και Κράτους
- Επιβολή της εξουσίας του κράτους στην Εκκλησία.
- Η Εκκλησία στο εξής:
 - ασχολείται με το ιεραποστολικό έργο
 - πολλαπλασιάζει τα μοναστήρια της
 - Περιορίζει τις υπερβολές στη λατρεία των εικόνων και των λειψάνων

Ο Γρηγόριος Γ' σε παπικό
μετάλλιο (8ος αι.)

Πολιτικές συνέπειες της Εικονομαχίας

Θρησκευτική διαφωνία Εκκλησίας της Ρώμης:
Ο Πάπας **Γρηγόριος Γ'** κατεδίκασε τις εικονομαχικές
απόψεις του Λέοντος Γ' σε σύνοδο.

Πολιτική αποξένωση. Διεύρυνση χάσματος
ανάμεσα στην Κωνσταντινούπολη και τη Ρώμη.
Αποδυνάμωση θέσεως Βυζαντίου στην Ιταλία (χάνει εδάφη).
Εκκλησία της Ρώμης: αναζήτηση στήριξης στους
ηγεμόνες των Φράγκων

Οι επιπτώσεις της Εικονομαχίας στην Τέχνη

- **Εκτεταμένες καταστροφές έργων με θρησκευτικό χαρακτήρα**
 - = (Φορητές εικόνες, τοιχογραφίες, ψηφιδωτά, λειτουργικά σκεύη, ιστορημένα χειρόγραφα)
 - Καταστροφές μεγαλύτερες στην Κων/λη και τη Μ.Ασία (άμεσος κυβερνητικός έλεγχος) παρά στις απομακρυσμένες επαρχίες
- **Η Τέχνη της εικονομαχίας: καταστροφή της από τους νικητές της σύγκρουσης**
 - «ουδέτερα» μοτίβα (δένδρα, ζώα, γερανοί, κοράκια, παγώνια, πλέγματα κισσού)
 - Σύμβολο του Σταυρού (βλ. Αγία Ειρήνη)
 - Σκηνές από κυνήγι, από τον ιππόδρομο(βλ. Μίλιον)
 - Άλλα κοσμικά θέματα σε οικοδομήματα : εικόνες ασπίδων, όπλων, ζώων, δένδρων, ανθρώπων που μάζευαν καρπούς
- **Αποκρυστάλλωση μιας συγκεκριμένης θεωρίας για τη θρησκευτική ζωγραφική**
 - Σχετικός προβληματισμός:* 1. Ποια η σχέση εικόνας -αρχέτυπου;
 - 2.Είναι επιτρεπτή η απεικόνιση του Χριστού;
 - Συμπέρασμα:* Επιτρεπτό να απεικονίζονται τα ιερά πρόσωπα, αφού είχαν εμφανιστεί στη γη με ανθρώπινη μορφή → Αμετάβλητο εικονογραφικών τύπων.

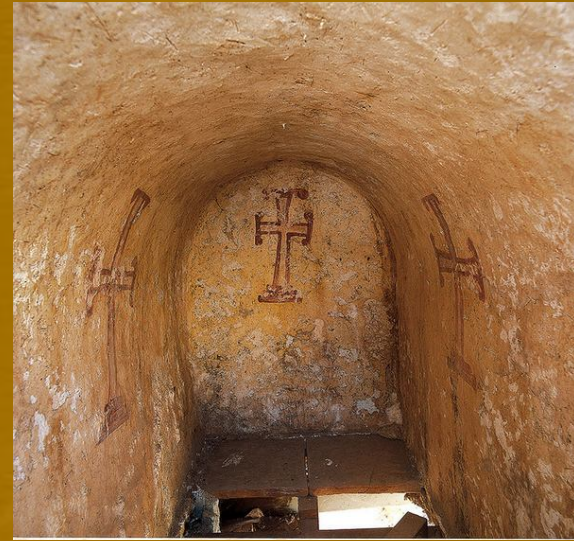

Στην εικόνα καταστροφή εικόνας του Χριστού. Λεπτομέρεια από το Ψαλτήρι Khludov, 857-865.
Moscow, State Historical Museum κωδ. gr. 129, φ. 67α.

Τάφος των χρόνων της Εικονομαχίας.

Πιθανόν ανήκε σε επίσκοπο

Αγία Ειρήνη. Κωνσταντινούπολη
Στυλιζαρισμένα
εικονομαχικά
μοτίβα από
εκκλησία της
Καππαδοκίας

Μίλιον:

Μνημειώδης αψίδα στην Κωνσταντινούπολη, αφιετηρία της μεγάλης οδού που διέσχιζε τα Βαλκάνια. Ήταν διακοσμημένη με παραστάσεις από έξι Οικουμενικές συνόδους. Οι παραστάσεις αυτές αφαιρέθηκαν από τον Κωνσταντίνο Ε΄ και αντικαταστάθηκαν με παραστάσεις του ευνοούμενού του αρματοδρόμου.

Πηγές

- Cyril Mango, Βυζάντιο. Η αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης
- Σχολικό εγχειρίδιο για τους Μουσουλμανόπαιδες
- http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CE%AD%CF%89%CE%BD_%CE%93%27
- <http://fr.academic.ru/dic.nsf/frwiki/111685>
- <http://archbishopterry.blogspot.com/2009/12/some-features-of-alfred-and-lefaivre.html>
- <http://cacina.wordpress.com/category/inspirational/page/10/>
- http://www.herodote.net/histoire/synthese.php?ID=33&ID_dossier=27&resume=1
- <http://www.arkeo3d.com/byzantium1200/chalke.html>
- http://62.103.157.202/index.php?option=com_photo_v&type=monuments&lang=el&limitstart=360
- <http://www.agiooros.net/forum/viewtopic.php?f=18&t=3424&start=20>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Byzantine_art
- http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%B9%CF%81%CE%AE%CE%BD%CE%B7_%CE%B7_%CE%91%CE%B8%CE%B7%CE%BD%CE%B1%CE%AF%CE%B1
- <http://www.fhw.gr/chronos/09/gr/p/610/main/p4e2.html>